

УДК 53(07)

ОСТРОГРАДСЬКИЙ – НАШ ВІТЧИЗНЯНИЙ ВЧЕНИЙ

Мельник Н.В., Буликан А.В., Сусь Б.А.

Військовий інститут телекомунікацій та інформатизації,
вул. Московська, 45, м. Київ, 01010, e-mail: bogdansus@gmail.com

Михайло Остроградський – видатний вчений. В математиці відома формула Остроградського [1], у фізиці – формула Гаусса-Остроградського [2, 3], Остроградського-Гаусса теорема [4] або Гаусса теорема [5, 6]. Однозначності тут нема. Більше того, з книжок важко зрозуміти, чий вчений Остроградський. Він називається російським вченим [7], в інших випадках – «выдающийся русский математик» [8], ще в інших Остроградський – вітчизняний [9] або український вчений [10]. Цікаво також подається найсвіжіша інформація про Остроградського у Вікіпедії Там Остроградський представляється як «российский математик», а на поштовій марці як «выдающийся русский математик» (рис. 1).

<p>Михаил Васильевич Остроградский (12 [24] сентября 1801 – 20 декабря 1861 [1 января 1862])</p> <p>– российский математик и механик, признанный лидер математиков Российской империи середины XIX века</p> <p>Остроградський Михайло Васильович (12 (24) вересня 1801, Пашенівка Полтавської губернії – †20 грудня 1861 (1 січня 1862), Полтава) – видатний український математик, походив із козацько-старшинського роду Остроградських.</p> <p>[Вікіпедія]</p>	 <p>Рис.1</p>
---	---

З тим, що Остроградський – «российский математик и механик, признанный лидер математиков Российской империи середине XIX века», без будь-яких застережень можна погодитись. Бо тоді так називалась держава, в якій жив і працював Остроградський. Але ніяк не виходить зрозуміти, що Остроградський «русский математик». Для того, щоб

визначитись, до якої нації належить Остроградський, наведемо його короткі біографічні дані [11].

Народився Остроградський в Україні, на полтавському хуторі Пашенна Кобеляцького повіту (тепер с. Пашенівка, що на шляху між Решетилівкою і Кременчуком) в бідній дворянській родині. Його батько і мати походили з українського козацько-старшинського роду, чим він надзвичайно гордився. Сам дуже хотів бути військовим.

Коли Михайлу сповнилось 9 років, батько відвіз його до Полтави, де він навчався у школі для бідних дворян, а потім у гімназії. Та невдовзі французький імператор Наполеон Бонапарт пішов війною на Росію. В Полтаву надійшло розпорядження формувати козацькі полки. Серед вихователів Остроградського був славетний Іван Петрович Котляревський, який виїхав формувати п'ятий кінноукраїнський полк. Михайлові дуже хотілося стати військовим, так що батько змушений був забрати його з гімназії і направився у Петербург. Однак по дорозі за намовою брата Прокопа Андрійовича рішення було змінене і вони повернули до Харкова, де відкрився університет. Після підготовки Остроградського зараховують вільнослухачем фізико-математичного факультету, а через рік – студентом. За один рік Остроградський пройшов університетський курс і склав екзамен. Ще за рік склав кандидатський екзамен. Однак, зіткнувшись з несправедливістю, яка в цей час панувала в університеті, Остроградський відмовляється від диплома і їде додому. Тут він приймає тверде рішення: їхати на навчання в Париж... Довга дорога до Франції... Колеж де Франс, лекції в Сорбонні, відкриті засідання математичного відділення Паризької Академії наук... Лаплас, Коші, Фур'є, Пуассон... Перші мемуари... Остроградський стає своєю людиною у гуртку Фур'є, співпрацює з Діріхле, Абелем... Скрутні умови життя... Боргова в'язниця, звідки надсилає до Академії наук "Мемуар про поширення хвиль у циліндричному басейні"... Академік Коші сплачує борг і Остроградський виходить з в'язниці. Успішний виступ на найвищому науковому форумі в Академії, удостоєння найвищої відзнаки...

Повертався в Росію з пригодами... Підробляючи, пішки добирався з Франкфурта. Звернувся до студентів Дерптського професорського інституту – Володимир Даль, Микола Пирогов... Студент Язиков писав своїм батькам про цю дивну зустріч: *"... до нас завітав нещасний російський пішоходець. Ми йому допомогли: вимили, одягли, нагодували й дали грошей на харчування... Прізвище його - Остроградський; він прийшов у Дерпт майже голий: біля Франкфурта його пограбували. А їхав він із Парижу, де сім років студіював математику і, як казав, був навіть учителем у школі Генріха IV...Що він росіянин, був довго в Парижі, і як його прізвище, - ми дізналися із перепустки..."*

У Петербурзі Остроградський підготував наукові матеріали, подав їх в Академію наук і поїхав у свою Пашенну... На конференції 21 грудня

1831 року він був обраний ад'юнктом Петербургської академії наук. Почалася велика продуктивна наукова і педагогічна діяльність, яка принесла йому визнання співвітчизників і в усьому світі... Професор математики в Головному педагогічному інституті, в Миколаївській інженерній академії, в Михайлівській артилерійській академії, головний наглядач за викладанням математичних наук у військово-навчальних закладах Росії, за викладанням математичних наук в Інституті інженерів шляхів сполучення і Будівельному училищі...

Працюючи в Петербурзі, Остроградський підтримував тісні дружні контакти з представниками української інтелігенції, зокрема М. Максимовичем, Гулаком-Артемовським, Тарасом Шевченком. Годинами знаходився біля Тараса Шевченка в останні дні його життя. Помер Остроградський раптово у тому ж 1861 році в Полтаві, куди приїхав на лікування з Пашенної після застуди.

Як бачимо, Михайла Остроградського можна назвати російським вченим, бо тоді Україна належала до Російської імперії, столицею якої був Петербург, але нема ніяких підстав називати його «русским ученым». Шевченко також жив і працював у Петербурзі, але його називають українським поетом. Так само й Остроградського слід називати українським вченим.

Література

1. Фихтенгольц Г.М. Курс дифференциального и интегрального исчисления. Т. 3 / Г.М. Фихтенгольц. – М.: ГИТТЛ, 1949. – С. 451.
2. Физический энциклопедический словарь, т. 1. – М.: Энциклопедия. 1960. – С. 393.
3. Карякин Н.И. Краткий справочник по физике / К.Н. Быстров, П.С. Киреев. – М. ГИ «Высшая школа». 1962. – С. 188.
4. Яворский Б.М. Справочник по физике / Б.М. Яворский, А.А. Детлаф. – М.: ГИ Ф-М Л. 1963. – С. 334.
5. Бутиков Е.И. Физика. Книга 2. Электродинамика / Е.И. Бутиков., А.С. Кондратьев. Физика. – Москва: ФИЗМАТЛИТ. 2008. – С. 24.
6. Фейнман Р. Фейнмановские лекции по физике, т.5 / Р.Фейнман, Р. Лейтон, М. Сэндс. – М.: МИР. 1966. – С. 83.
7. Википедия. Михаил Остроградский.
8. Выгодский М.Я. Справочник по высшей математике / М.Я. Выгодский. – М.: ГИ Ф-М Л. 1963. – С. 395.
9. Храмов Ю.О. Фізики. Довідник / Ю.О. Храмов. – К. «НАУКОВА ДУМКА». 1974. – С. 244.
10. Шаров Ігор. 100 видатних імен України / Ігор Шаров. – К.: Шут Видавничий дім «Альтернативи». 1999. – С. 298.
11. Шут Микола. Національно-патріотичне виховання студентів у процесі вивчення фізики у вищій школі / Матеріали міжнародного симпозіуму "Інтеграція науки и образования" // Микола Шут, Богдан Сусь. – Киев: Феникс, 2008. – С. 251-261.

